

Список використаних джерел

1. Васильев А.В. Теория права и государства. М., 2008. С. 319-320.
2. Григонис Э.П., Григонис В.П. Конституционное право зарубежных стран. СПб, 2006. С. 63-64.
3. Загальна теорія держави і права: Підручник (За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина). — Х.: Право, 2009. — С.112—113.
4. Коркунов Н. М. Государственное право. Т. 1. / Под ред. М. Е. Горенберга. СПб, 1913.-739 с.
5. Кудинов О.А. Конституционное право зарубежных стран. М., 2008. С. 92.
6. Комаров А.С. Общая теория государства и права. СПб, 2006. С. 77.
7. Страшун Б.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть. Том 1, 2. М.: БЕК, 1999. С. 692.
8. Фрицький О. Ф. Конституційне право України. — К.: Юрінком. Інтер., 2004. — С. 455.
9. Хвостов В. М. Общая теория права: Элементарный очерк. Изд. 6-е. -М., 1914.-144 с.
10. Хропанюк В.Н. Теория государства и права / Под ред. проф. В.Г. Стрекозова. М., 2008. С. 116.

Студент юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Процько Максим Ігорович¹

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Доступне справедливе правосуддя є основою будь-якого демократичного суспільства. Останнім часом в українському суспільстві є досить поширеною дискусія щодо ефективності, доступності та якості вітчизняного правосуддя, зокрема після впровадження певних етапів судової реформи на сучасному етапі. У цьому контексті, вважаю необхідним дослідження аспектів гарантування та реалізації права на доступ до правосуддя в Україні, сучасний стан та перспективи розвитку.

Право на доступ до правосуддя – це нормативно закріплена і реально забезпечена можливість безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав. Основними елементами (одночасно і гарантіями) доступності правосуддя:

- 1) організаційно-правові – судоустрій та судочинство;
- 2) матеріальні (економічні).

Перші пов'язані з територіальною наближеністю судів до населення, створенням умов, що сприятимуть зайняттю суддівських посад висококваліфікованими спеціалістами, раціональною організацією роботи апарату суду, порядком порушення справ у суді, їх розглядом, строками судового розгляду, створенням надійного механізму забезпечення можливості оскарження судових рішень та їх реального виконання тощо.

Другі означають встановлення розумних судових витрат і створення процесуального механізму відстрочення або часткового чи повного звільнення від оплати судових витрат на користь держави; належне фінансування судової діяльності, що забезпечує можливість незалежного правосуддя; надання кваліфікованої юридичної допомоги на пільгових умовах певним категоріям населення, що впливає з міжнародно-правового принципу, згідно з яким надання юридичної допомоги має розглядатися не як акт милосердя, а як обов'язок усього суспільства в цілому [1]. Відповідно до ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку

¹ Науковий керівник: Теремцова Н.В.

незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [2]. Статтею 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом, а іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають право на судовий захист в Україні нарівні з громадянами і юридичними особами України. З огляду на зазначені положення законодавства, можемо зробити висновок, що право на доступ до правосуддя гарантоване кожному, незалежно від його статусу [4].

Організаційно-правові елементи:

Система судоустрою в Україні базується на трьох основоположних принципах – територіальності, спеціалізації та інстанційності. Саме принцип територіальності забезпечує наближеність суду до населення. Варто зазначити, що всі три принципи тісно взаємопов'язані між собою, оскільки функціонування кожного суду зумовлене дотриманням кожного з них. Де-факто, в Україні суди першої інстанції, що здійснюють розгляд по суті кримінальних, цивільних, справ про адміністративні правопорушення, діють переважно в кожній адміністративно-територіальній одиниці, що мають статус району, району в місті, міста обласного значення, зокрема це районні, районні в містах, міські, міськрайонні суди. Суди першої інстанції в господарських та адміністративних справах (окружні адміністративні суди, господарські суди областей та міста Києва) функціонують у кожній області та місті Києві. Суди другої, апеляційної інстанції, що розглядають апеляційні скарги на рішення судів першої інстанції в цивільних та кримінальних справах діють в областях та місті Києві (апеляційні суди областей, Київський апеляційний суд), в адміністративних, господарських справах, справах про адміністративні правопорушення – апеляційні адміністративні та апеляційні господарські суди, що утворені в спеціальних округах, які складаються з декількох областей (кількох областей та міста Києва). З наведеного можна зробити висновок, що в Україні діє розгалужена система судів, що забезпечує кожному доступ до правосуддя залежно від територіального перебування, також передбачено спеціально визначені порядки оскарження судових рішень, які, на наш погляд, можна вважати ефективними. Іншим важливим аспектом є питання судових витрат. Однією зі складових судових витрат є судовий збір. Правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору визначаються Законом України «Про судовий збір». Відповідно до статті 1 Закону, судовий збір - збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених цим Законом. Статтею 5 Закону визначено вичерпний перелік пільг щодо сплати судового збору. Існують випадки, коли особа не належить до категорій сторони, що має право на пільги щодо сплати судового збору, проте фінансово неспроможна сплатити його в разі звернення до суду. Законодавець у статті 8 Закону передбачив, Враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі за таких умов:

- 1) розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу позивача - фізичної особи за попередній календарний рік; або
- 2) позивачами є:
  - а) військовослужбовці;
  - б) батьки, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда, якщо інший з батьків ухиляється від сплати аліментів;
  - в) самотні матері (батьки), які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда;

г) члени малозабезпеченої чи багатодітної сім'ї;

г) особа, яка діє в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена; або

3) предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю [3].

Варто зазначити, що в Україні не існує єдиної судової практики щодо розгляду клопотань про звільнення від сплати судового збору особи, що звернулася до суду. Показовими в цьому контексті є ухвали Полтавського окружного адміністративного суду від 21.03.2018 у справі № 816/672/18 та Закарпатського окружного адміністративного суду від 29.03.2018 у справі 807/235/18. Позивачем в обох випадках були подані аналогічні клопотання про звільнення від сплати судового збору через скрутне матеріальне становище, що містили однакову аргументацію, а також аналогічні докази. Цікавим є те, що Полтавський окружний адміністративний суд визнав клопотання обґрунтованим і таким, що підлягає задоволенню, звільнивши Позивача від сплати судового збору, натомість Закарпатський окружний адміністративний суд залишив позовну заяву без руху, відмовивши в задоволенні зазначеного клопотання, зазначивши, що подані позивачем докази суд вважає недостатніми для звільнення його від сплати судового збору, оскільки рівність усіх учасників судового процесу перед законом передбачає єдиний правовий режим судочинства, який забезпечує реалізацію їхніх процесуальних прав та обов'язків, тобто є конкретизацією загального принципу рівності всіх перед законом і судом стосовно сфери здійснення судової влади і судочинства, а тому, звільнення його від сплати судового збору в окремих категоріях справ може розцінюватися як надання їм певних процесуальних переваг перед іншими учасниками судового процесу. Варто зазначити, що Європейський суд з прав людини в рішенні від 19 червня 2001 року у справі «Креуз проти Польщі» (Kreuz v. Poland)) зазначив, що сплата судових витрат не повинна перешкоджати доступу до суду, ускладнювати цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдати шкоди самій суті цього права, та має переслідувати законну мету.

Таким чином, підсумовуючи зазначене, можемо дійти висновку, що аспект права на доступ кожного до правосуддя в Україні є цілком впровадженим та ефективним, проте існує ряд проблемних питань, що перешкоджають реалізації цього права, зокрема незручність графіків роботи судів, порушення процесуальних строків розгляду справ, а також неоднакове застосування судами положень законодавства щодо звільнення від сплати судового збору громадян, що звернулися до суду. Зазначені питання потребують особливої уваги держави, а також подальших варіантів їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/2678/15/>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Про судовий збір: Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.

**Здобувач ступеня доктора філософії
кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ**